

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته روانشناسی تربیتی

موضوع:

بررسی رابطه حمایت اجتماعی و سبک های مقابله ای با تاب آوری در

نوجوانان پسر کانون اصلاح و تربیت و نوجوانان عادی شهر تهران

استاد راهنما:

دکتر صغری ابراهیمی قوام

استاد مشاور:

دکتر نورعلی فرخی

استاد داور:

دکتر اسماعیل سعدی پور

پژوهشگر:

فهیمه طاهری

زمستان ۱۳۸۹

پیشکش به زنده یاد مادرم؛ او که تنها دلیل حرکت در روزهای سراسرنا امیدیم بود

و

همسر و دخترم تینا؛ به پاس محبتها و گذشت‌های بی‌پایانشان

و

دوستان کرامت‌م آقای محمود خباز و خانم نیره طیبی که اتمام پیمان

نامه ام بدون آنها میسر نبود

«خداوندا، این توفیق نیز جز در سایه مرحمت تو میسر نبود، امید که مراد ادامه این مسیر نیز از لطف خود محروم نسازی.»

بر خودمی دانم از

سرکار خانم دکتر صفری ابراهیمی قوام؛ استاد راهنمای پایان نامه ام

جناب آقای دکتر نور علی فرخی؛ استاد مشاور پایان نامه ام

جناب آقای دکتر اسماعیل سعدی پور، که زحمت داوری این پایان نامه را

بر عهده گرفتند کمال تشکر را داشته باشم.

از کلیه مسئولان سازمان زندانها، شورای تحقیقات کانون اصلاح و تربیت بویژه جناب آقای دکتر اسماعیلی دبیر شورای تحقیقات که

نهایت همکاری را در اجرای پژوهش باینده داشتند، کمال تشکر را دارم.

چکیده:

هدف: پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه سبک های مقابله با استرس و حمایت اجتماعی با تاب آوری در نوجوانان پسر بزهکار کانون اصلاح و تربیت و نوجوانان عادی شهر تهران انجام شد.

روش: ۱۲۰ نفر از نوجوانان کانون از طریق نمونه گیری در دسترس و ۴۱۰ نفر از نوجوانان عادی از میان دانش آموزان مقطع راهنمایی و دبیرستان مناطق جنوب شهر و مناطق حومه شهر تهران از طریق نمونه گیری خوشه ای انتخاب شدند. داده ها با استفاده از پرسشنامه های سبک های مقابله با استرس و پرسشنامه حمایت اجتماعی و پرسشنامه تاب آوری جمع آوری و با استفاده از آزمون های آماری همبستگی پیرسون، تحلیل رگرسیون چند گانه و t مستقل تحلیل شد.

یافته ها: یافته های پژوهش نشان داد سبک مقابله با استرس مسئله محور و حمایت اجتماعی در هر دو جامعه عادی و بزهکار قادر به پیش بینی تاب آوری هستند. همچنین یافته های حاصل از آزمون t نشان داد که میزان حمایت اجتماعی ادراک شده و تاب آوری نوجوانان عادی نسبت به نوجوانان بزهکار بصورت معناداری بیشتر بود؛ در حالی که میزان مقابله هیجان محور در نوجوانان بزهکار بیشتر از نوجوانان عادی بود. بحث: یافته های پژوهش حاضر مطابق با پژوهش های پیشین نشان داد که مهارت های مقابله ای کارآمد و مثبت و حمایت اجتماعی دریافتی از جانب خانواده و جامعه باعث ارتقای تاب آوری در هر دو جامعه عادی و بزهکار می شود. همچنین با توجه به اینکه میزان تاب آوری و حمایت اجتماعی دریافتی نوجوانان بزهکار از نوجوانان عادی کمتر است، می توان این دو متغیر را دو عامل تاثیر گذار بر بزهکاری نوجوانان محسوب کرد.

کلید واژه: حمایت اجتماعی، سبک مقابله مسئله محور، سبک مقابله هیجان محور، تاب آوری.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات پژوهش

۱۴	۱-۱ مقدمه.....
۱۸	۱-۲ بیان مسأله.....
۲۰	۱-۳ اهمیت و ضرورت.....
۲۲	۱-۴ اهداف پژوهش.....
۲۲	۱-۴-۱ اهداف کلی پژوهش.....
۲۲	۱-۴-۲ اهداف جزئی پژوهش.....
۲۳	۱-۵ فرضیه های پژوهش.....
	۱-۶ متغیرهای تحقیق
۲۴	۱-۶-۱ تعاریف نظری.....
۲۶	۱-۶-۲ تعاریف عملیاتی.....

فصل دوم: ادبیات و پیشینه پژوهش

	۲-۱ تاب آوری
۲۸	۲-۱-۱ مقدمه.....
۲۸	۲-۱-۲ تاریخچه.....
۳۱	۲-۱-۳ تعاریف تاب آوری.....
۳۴	۲-۱-۳-۱ حیطه روان شناسی.....
۳۵	۲-۱-۳-۲ حیطه جامعه شناسی.....
۳۵	۲-۱-۴ مدل های تاب آوری.....
۴۰	۲-۱-۵ شاخصه های تاب آوری.....
۴۰	۲-۱-۵-۱ ویژگی های فردی.....

۴۲	۲-۱-۵-۲ ویژگی های ارتباطی
۴۳	۲-۱-۵-۳ ویژگی های اجتماعی
۴۴	۲-۱-۵-۴ ویژگی های فرهنگی
۴۴	۲-۱-۵-۵ شاخص های بوم شناسی محیط فیزیکی فرد
۴۵	۲-۱-۶ عوامل محافظت کننده و ارتقاء دهنده
۴۹	۲-۱-۷ ویژگی های افراد تاب آور.....
	۲-۲ راهبردهای مقابله
۵۰	۲-۲-۱ مقدمه.....
۵۲	۲-۲-۲ استرس.....
۵۴	۲-۲-۳ عوامل ایجاد کننده استرس.....
۵۵	۲-۲-۴ واکنش به فشار روانی
۵۶	۲-۲-۴-۱ علائم جسمانی.....
۵۷	۲-۲-۴-۲ علائم روانی.....
۵۷	۲-۲-۴-۳ علائم رفتاری.....
۵۷	۲-۲-۴-۴ علائم بین فردی.....
۵۷	۲-۳ مقابله.....
	۲-۳-۱ نگاهی گذرا به رویکردهای نظری مقابله
۶۱	۲-۳-۱-۱ رویکرد روانکاوی.....
۶۲	۲-۳-۱-۲ رویکرد پردازش اطلاعات.....
۶۳	۲-۳-۱-۳ رویکرد لازاروس و فولکمن.....
۶۵	۲-۳-۲ منابع مقابله.....
۶۸	۲-۳-۳ انواع شیوه های مقابله با استرس.....
۶۹	۲-۳-۴ سبک مقابله مسئله محور.....
۷۰	۲-۳-۵ مقابله هیجان محور.....

۷۱	۲-۳-۶	مقابله اجتنابی
۷۱	۲-۴	حمایت اجتماعی
۷۶	۲-۴-۱	انواع حمایت اجتماعی
۷۷	۲-۴-۲	منابع حمایت اجتماعی
۷۸	۲-۴-۳	خانواده به عنوان سیستمی حمایتی
۸۰	۲-۴-۴	حمایت اجتماعی و نقش آن در مقابله با استرس
۸۲	۲-۵	بزهکاری
۸۴	۲-۵-۱	نوجوان و بزهکاری
۸۵	۲-۵-۲	ویژگی های نوجوانان بزهکار
۸۶	۲-۵-۳	عوامل مؤثر بر بزهکاری
۸۶	۲-۵-۳-۱	خانواده و بزهکاری نوجوان
۸۷	۲-۵-۳-۲	همسالان و بزهکاری نوجوان
۸۷	۲-۵-۳-۳	مدرسه و بزهکاری نوجوان
۸۸	۲-۵-۳-۴	مشکلات ناشی از عوامل اجتماعی
۸۸	۲-۵-۴	اهمیت خانواده و نقش آن در بزهکاری
۸۹	۲-۵-۴-۱	خشونت خانوادگی
۹۰	۲-۵-۴-۲	فرزندان و سوء تربیت کثرت
۹۱	۲-۵-۴-۳	رابطه سطح درآمد والدین و بزهکاری
۹۱	۲-۵-۴-۴	محل سکونت و تأثیر آن در بروز بزهکاری
۹۲	۲-۵-۴-۵	سطح تحصیلات والدین و بزهکاری
	۲-۵-۵	نظریات مطرح شده در بزهکاری
۹۲	۲-۵-۵-۱	نظریه فشار
۹۴	۲-۵-۵-۲	نظریه آسیب شناسی
۹۴	۲-۵-۵-۳	نظریه انحراف رفتاری

- ۹۵.....۲-۵-۵-۴ نظریه کنترل اجتماعی-التزام اجتماعی.....
- ۹۶.....۲-۶ مطالعات انجام شده در داخل و خارج کشور.....

فصل سوم: روش اجرای پژوهش

- ۱۰۷.....۳-۱ مقدمه.....
- ۱۰۷.....۳-۲ طرح تحقیق.....
- ۱۰۸.....۳-۳ تعریف و تعیین جامعه، نمونه و روش نمونه گیری.....
- ۱۰۸.....۳-۴ جامعه آماری.....
- ۱۰۸.....۳-۵ روش نمونه گیری.....
- ۱۰۹.....۳-۶ ابزارهای تحقیق.....
- ۱۰۹.....۳-۶-۱ پرسشنامه حمایت اجتماعی.....
- ۱۱۱.....۳-۶-۲ پرسشنامه مقابله اندلر و پارکر.....
- ۱۱۳.....۳-۶-۳ پرسشنامه تاب آوری.....
- ۱۱۳.....۳-۷ روش تجزیه و تحلیل داده ها.....

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها

- ۱۱۶.....۴-۱ مقدمه.....
- ۱۱۶.....۴-۲ بخش اول: آمار توصیفی.....
- ۱۲۵.....۴-۳ بخش دوم: آمار استنباطی.....
- ۱۲۶.....فرضیه ۱.....
- ۱۲۶.....فرضیه ۲.....
- ۱۲۷.....فرضیه ۳.....
- ۱۲۸.....فرضیه ۴.....
- ۱۳۰.....فرضیه ۵.....
- ۱۳۱.....فرضیه ۶.....
- ۱۳۱.....فرضیه ۷.....

۱۳۲	فرضیه ۸.....
۱۳۴	فرضیه ۹، ۱۰، ۱۱.....
۱۳۶	یافته های جانبی.....

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

۱۳۸	۱-۵ مقدمه.....
۱۳۸	فرضیه اول:.....
۱۴۰	فرضیه دوم.....
۱۴۲	فرضیه سوم:.....
۱۴۳	فرضیه چهارم:.....
۱۵۰	فرضیه پنجم:.....
۱۵۲	فرضیه ششم:.....
۱۵۳	فرضیه هفتم:.....
۱۵۴	فرضیه هشتم:.....
۱۵۶	فرضیه نهم، دهم، یازدهم.....
۱۵۷	۲-۵ تفاوت بین نوجوانان کانون اصلاح و تربیت و نوجوانان عادی.....
۱۵۸	۳-۵ نتیجه گیری.....
۱۶۰	۴-۵ محدودیت های پژوهش.....
۱۶۱	۵-۵ پیشنهاد های پژوهش.....
۱۶۳	۶-۵ پیشنهادهایی برای پژوهش های آینده.....

منابع

۱۶۶	منابع فارسی.....
۱۶۹	منابع انگلیسی.....
۱۷۶	ضمائم.....

فهرست نمودارها و جداول

- جدول ۱-۴: میانگین و انحراف استاندارد متغیر های پژوهش در نوجوانان کانون اصلاح و تربیت ۱۱۶
- جدول ۲-۴: میانگین و انحراف استاندارد متغیر های پژوهش در نوجوانان عادی..... ۱۱۷
- نمودار ۱: هیستوگرام نمرات مقیاس حمایت اجتماعی در نوجوانان کانون اصلاح و تربیت..... ۱۱۸
- نمودار ۲: هیستوگرام نمرات سبک مقابله محور در نوجوانان کانون اصلاح و تربیت..... ۱۱۹
- نمودار ۳: هیستوگرام نمرات سبک مقابله هیجان محور در نوجوانان کانون اصلاح و تربیت..... ۱۲۰
- نمودار ۴: هیستوگرام نمرات تاب آوری در نوجوانان کانون اصلاح و تربیت..... ۱۲۱
- نمودار ۵: هیستوگرام نمرات حمایت اجتماعی در نوجوانان عادی..... ۱۲۲
- نمودار ۶: هیستوگرام نمرات سبک مقابله مسئله محور در نوجوانان عادی..... ۱۲۳
- نمودار ۷: هیستوگرام نمرات سبک مقابله هیجان محور در نوجوانان عادی..... ۱۲۴
- نمودار ۸: هیستوگرام نمرات تاب آوری در نوجوانان عادی..... ۱۲۵
- جدول ۳-۴: همبستگی پیرسون میان حمایت اجتماعی و تاب آوری در نوجوانان کانون اصلاح و تربیت
..... ۱۲۶
- جدول ۴-۴: همبستگی پیرسون میان سبک مقابله ای مسئله محور و تاب آوری در نوجوانان کانون اصلاح
و تربیت..... ۱۲۶
- جدول ۵-۴: همبستگی پیرسون میان سبک مقابله ای هیجان محور و تاب آوری در نوجوانان کانون اصلاح
تربیت..... ۱۲۷
- جدول ۶-۴: نتایج تحلیل رگرسیون حمایت اجتماعی و سبک های مقابله ای در پیش بینی تاب آوری در
نوجوانان کانون اصلاح و تربیت..... ۱۲۸
- جدول ۷-۴: ضرایب تأثیر حمایت اجتماعی و سبک های مقابله ای در پیش بینی تاب آوری در نوجوانان
کانون اصلاح و تربیت..... ۱۲۹
- جدول ۸-۴: همبستگی پیرسون میان حمایت اجتماعی و تاب آوری در نوجوانان عادی..... ۱۳۰
- جدول ۹-۴: همبستگی پیرسون میان سبک مقابله ای مسئله محور و تاب آوری در نوجوانان عادی..... ۱۳۱

جدول ۱۰-۴: همبستگی پیرسون میان سبک مقابله ای هیجان محور و تاب آوری در نوجوانان عادی.. ۱۳۱

جدول ۱۱-۴: نتایج تحلیل رگرسیون حمایت اجتماعی و سبک های مقابله ای در پیش بینی تاب آوری

در نوجوانان عادی..... ۱۳۲

جدول ۱۲-۴: ضرایب تأثیر حمایت اجتماعی و سبک های مقابله ای در پیش بینی تاب آوری در

نوجوانان

عادی..... ۱۳۳

جدول ۱۳-۴: نتایج آزمون لوین برای همگنی واریانس های دو گروه نوجوانان کانون اصلاح و تربیت و

نوجوانان عادی..... ۱۳۴

جدول ۱۴-۴: نتایج آزمون t به منظور مقایسه میانگین متغیر ها در دو گروه نوجوانان کانون اصلاح و

نوجوانان عادی..... ۱۳۵

جدول ۱۵-۴: نتایج آزمون تبدیل Z فیشر برای مقایسه ضرایب همبستگی متغیر ها با تاب آوری در دو

گروه

نوجوانان کانون اصلاح و تربیت و نوجوانان عادی..... ۱۳۶

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱ مقدمه

دوره نوجوانی^۱ که معمولاً از ۱۱ یا ۱۲ سالگی شروع می شود، متمم دوره کودکی و دوره تحول جسمی - روانی فرد است. رشد سریع اعضا سبب بیداری هوس ها و احساسات^۲ و رویاهای گوناگون می گردد و از درون فشارهایی را بر نوجوان تحمیل می کند که برایش ناشناخته است. در این دوره اعضا و احساسات نوجوان برای تأمین و درک لذت جنسی با یکدیگر همکاری می کنند. هر چه با عشق و زیبایی رابطه داشته باشد، بیشتر سبب هیجان ظاهری او می شود. تصورات و تخیلات شاعرانه و تعبیرات و تشبیهات او لذت آور و بی پایان است. به همین دلیل نوجوان زودتر از بزرگسالان تحت تأثیر عوامل مختلف اجتماعی قرار گرفته و مرتکب جرم می گردد (ستوده، ۱۳۷۱، ص ۶۹). اهمیت این مسئله وقتی دوچندان می شود که بدانیم طبق آمار گزارش شده از قانون اصلاح و تربیت قریب به ۸۰ درصد از مددجویان این مرکز تربیتی در سال های ۸۶-۸۰ را نوجوانان مابین سنین ۱۸-۱۰ سال تشکیل می دهند (به گزارش دفتر روانشناسی قانون اصلاح و تربیت، ۱۳۸۹).

بزهکاری پدیده ای زیستی، اجتماعی و روانی است و به ترک انجام وظیفه قانونی و یا ارتکاب عمل خطایی که لزوماً عنوان جرم ندارد، اطلاق می شود (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۷۷).

بزهکاری نوجوانان به طیف گسترده ای از رفتارهای نابهنجار نظیر مصرف داروهای مخدر، تخریب اموال عمومی و خصوصی و اوباشگری بعد از مسابقات فوتبال، مصرف بیش از اندازه مشروبات الکلی، رفتار نامشروع جنسی و فرار از خانه و مدرسه گفته می شود. این رفتارها می تواند مقدمه ای برای ارتکاب جرایم شدید نظیر سرقت مسلحانه و قتل گردیده و بزهکار امروز را به مجرم فردا تبدیل کند (خلجی، ۱۳۸۷).

¹ adolescence

² sentiments

در کشور ما نوجوانانی که مرتکب جرمی می شوند، در عوض انتقال به زندان به کانون اصلاح و تربیت منتقل می شوند. کانون اصلاح و تربیت مرکزی است که نوجوانان بزهکار کمتر از ۱۸ سال در آنجا برای اصلاح، تربیت و آموزش نگهداری می شوند (دفتر قوانین و مقررات سازمان زندان ها، ۱۳۸۰).

از بزرگترین عوامل اجتماعی که بزهکاری^۱ نوجوانان را به وجود می آورند، پاشیده شدن نظام خانواده، فقر مالی، عدم نظارت صحیح بر رفتارهای نوجوانان، نداشتن وسایل تفریحات سالم، پرخاشگری^۲ یکی از والدین و عدم تحمل رفتار آنها به وسیله نوجوانان، ساختارهای سیاسی و اقتصادی غلط مانند توزیع نامتعادل و ناعادلانه درآمد و ثروت و... می باشند که دختران و پسران را به فرار از خانواده، شرکت در باند نوجوانان بزهکار، پناه بردن بر اعتیاد^۳، دزدی و یا فحشا وامی دارند (احمدی، ۱۳۸۴، ص ۴۱). آمارها نشان می دهد از میان نوجوانان بزهکاری که در سال های ۸۶-۸۰ در کانون اصلاح و تربیت نگهداری می شدند؛ ۲۵ درصد از آنها تجربه فرار از خانه را دارند و ۶۰ درصد از آنها ترک تحصیل کرده اند، ۳۹ درصد از آنها با دوستان ناباب معاشرت داشته و همچنین ۴۰ درصد نیز تجربه مصرف مواد مخدر داشته اند. ضمناً ۸۵ درصد از پدران و ۸۸ درصد از مادران این نوجوانان تحصیلات زیر دیپلم داشته اند (به گزارش دفتر روانشناسی کانون اصلاح و تربیت، ۱۳۸۹).

همچنین امروزه در جامعه ما توسعه زندگی شهری، گسترش بی رویه مهاجرت از روستاها به شهرهای بزرگ، افزایش حاشیه نشینی، فراوانی مشکلات اقتصادی و جوان بودن درصد بالایی از افراد جامعه باعث افزایش کمی و کیفی آسیب های اجتماعی شده و زمینه مناسبی را برای ابتلا به انواع آسیب ها مخصوصاً در قشر جوان پدید آورده است که از جمله این آسیب ها پدیده بزهکاری نوجوانان است (خلجی، ۱۳۸۷). تأییدی بر تأثیر این

¹delinquency

²aggression

³addiction

عوامل آمار گزارش شده از کانون است که نشان می دهد نزدیک به ۸۸ درصد بزهکاران را ساکنین شهرها تشکیل می دهند و ۵۲ درصد از آنها نیز در مناطق جرم خیز شهرها زندگی می کرده اند (به گزارش دفتر روانشناسی کانون اصلاح و تربیت، ۱۳۸۹).

شناسایی و تقویت عواملی که سبب غلبه بر عوامل و شرایط استرس زا است در سلامت روانی بزهکاران ساکن کانون اصلاح و تربیت نقش اساسی دارد. از جمله متغیرهایی که امروزه در این حیطه پژوهش های محدودی را متوجه خود نموده تاب آوری^۱ است. در روانشناسی، ظرفیت مثبت افراد برای سازگاری^۲ با استرس و فجایع را تاب آوری نامیده اند و این مفهوم همچنین برای تعیین ویژگی میزان مقاومت در برابر وقایع آینده استفاده می شود. در این معنا تاب آوری به عنوان یکی از عوامل محافظتی و مقاومت در مقابل عوامل خطر ساز آینده مورد توجه قرار گرفته است. از تاب آوری به عنوان یک ایده خوب، با ارزش عملگرایی بالا برای کمک و تقویت افراد در مواجهه با ناملایمات و حفظ کردن آنان در برابر خطراتی که در طول زندگی شان به وجود می آید، یاد می کنند (هارت، بلینکو و توماس^۳، ۲۰۰۷).

از طرف دیگر راهبردهای مقابله^۴ با استرس یکی دیگر از متغیرهایی است که به طور گسترده در مطالعات به کار بسته شده و یک عامل مراقبتی بسیار مهم برای افراد در خطر تلقی می گردد و به طور مستمر هنگام ظهور عوامل خطرزا جهت تعدیل این عوامل ظاهر می شود (باربارین، ۱۹۹۳؛ بوکاتز، ۱۹۹۶؛ کامپس، ۱۹۸۷؛ کریگ^۵، ۲۰۰۱؛ کولان و همکاران، ۲۰۰۲).

¹ resilience

² adjustment

³ Hart.A- Blincow.p.s & Thomas.H

⁴ Coping

⁵ Barbarin,o.A، Boekaerts,M ، Compas,B.E & Kerig,P.K

مقابله بنا به تعریف لازاروس و فولکمن^۱ (۱۹۸۴) بعنوان فرایندی پیچیده، تابع ارزیابی های فرد و فشارهای موقعیتی است و عبارتست از: تلاش های رفتاری و شناختی که دائماً در حال تغییرند و به منظور کنترل موقعیت ها و شرایطی که بطور بالقوه فشارزا و یا زیانبار ارزیابی می شود بکار می روند. از دیدگاه لازاروس و فولکمن مقابله فرایند پویایی است که بر حسب موقعیت های فشارزا در طول زمان تغییر می کند.

طبق مطالعه ی چاتمن^۲ (۲۰۰۶) عدم استفاده از راهبردهای مقابله ای منفی (اجتناب از مسأله و فرصت بروز احساسات منفی) باعث افزایش میزان تاب آوری در نوجوانان ساکن شهرهای حاشیه ای می شود. مطالعات گسترده ای رابطه بین سبک های مقابله ای مثبت و تاب آوری و سازگاری را مشخص کرده اند (آلن و هیبرت^۳ ۱۹۹۱، آئوریج^۴ ۱۹۸۹، کریگ^۵ ۲۰۰۱، کولان و همکاران ۲۰۰۲، چاتمن ۲۰۰۶).

متغیر دیگری که در مباحث مربوط به استرس و تاب آوری از جانب متخصصان مورد توجه قرار گرفته حمایت اجتماعی^۶ است. مطالعات فراوانی نشان داده اند که حمایت اجتماعی که افراد دریافت می کنند تأثیر استرس را کاهش می دهد و شرایط را بهبود می بخشد (ساراسون^۷ و همکاران ۱۹۸۳، مین و سندلر^۸ ۱۹۸۴، سیلی^۹ ۱۹۹۸). منظور از حمایت اجتماعی اطلاع از اینکه دیگران فرد را دوست دارند و مواظبش هستند، برای او احترام و ارزش قائلند و او را جزیی از شبکه ارتباطات عاطفی و تعهدات اجتماعی می دانند، می باشد (کرتیس و آنتونی جی، ۱۳۸۰).

¹ Lazarus & folkman

² Chatman

³ Allen.s & Hiebert.B

⁴ Auerbach.S.M

⁵ Kerig.P.K

⁶ Social support

⁷ Sarason,I.G

⁸ Menne,S. & Sandler,I

⁹ Seeley.C

ساراسون و ساراسون (۱۹۸۹)، حمایت اجتماعی را اینگونه تعریف می کنند: این احساس که دیگران آدم را دوست دارند، برای او ارزش قائلند و آماده اند در صورت لزوم به او کمک کنند و پشتیبانی عاطفی او باشند. در پژوهشی که بر روی دانشجویان آفریقایی تبار صورت گرفت، مشخص شد اجتماعی شدن نژادی و حمایت اجتماعی، تاب آوری را در این گروه پیش بینی می کند (برون،^۱ ۲۰۰۸).

هس و گرایدون^۲ (۲۰۰۸) در مطالعه ای که با هدف مشخص کردن عواملی که سبب تاب آوری در افراد بزرگ بزرگ شده در پرورشگاه (سر راهی) انجام داده اند، حمایت اجتماعی را از جمله این عوامل شناسایی کردند. با توجه به این یافته ها و تأثیر حمایت اجتماعی بر استرس این احتمال به وجود می آید که حمایت اجتماعی از طریق افزایش تاب آوری فرد باعث کاهش استرس می شود، در واقع حمایت اجتماعی اثر استرس را از طریق ایجاد ادراکی در فرد مبنی بر اینکه هنگام وجود حوادث استرس زا کسانی هستند که او را کمک کنند، تقلیل می دهد. این ادراک فرد باعث می شود که فرد عامل استرس زا را کمتر آسیب زا بداند (کوهن و دیلسی، ۱۹۸۵).

۲-۱ بیان مسأله

از نظر اجتماعی، بهداشت و سلامت؛ شواهد فراوانی مبنی بر اینکه زندان برای بسیاری از زندانیان یک تجربه منفی و مخرب است وجود دارد و اینکه نه تنها برای مجرمانی که در حبس هستند کار مثبتی صورت نمی گیرد بلکه در بسیاری از موارد نیز ضرر و صدماتی نیز به آنها وارد می گردد و در بسیاری از موارد زندان آنها را نسبت به گذشته و پیش از ورود به زندان منزوی تر^۳ و مستعدتر به اختلالات روانی-جسمانی^۴ می کند. به عبارت دیگر

¹ Brown

² Hass.M & Graydon.K

³ isolated

⁴ Organic mental disorder

زندگی طولانی مدت افراد در زندان و مراکز از این قبیل علاوه بر بروز پدیده هایی همچون تنفر از زندان و یادگیری شیوه های جرم، موجبات ابتلا به مشکلات مربوط به سلامتی را نیز فراهم می آورد (کاپلان^۱ و همکاران، ۲۰۰۰).

نوجوانانی که در کانون اصلاح و تربیت به سر می برند، جانیان بالفطره یا سارقان خطرناک نیستند، تنها نوجوانانی هستند که در یک لحظه در اثر یک هیجان آنی تصمیم نادرست گرفته اند و توان فرار از قانون را نداشته اند. این نوجوانان از سوی خانواده و اجتماع طرد شده اند و لذا دائماً تحت استرس و فشار روانی قرار دارند. عواملی چون از دست دادن فرصت های مختلف تحصیلی و شغلی و نگرانی در برابر آینده، همچنین این شرایط استرس زا به دلیل حضور در زندان، جدایی از خانواده و نگرانی در برابر آینده خود، همسر، فرزندان و افراد تحت تکفل و احساس ندامت در محیط زندان افزایش یافته و زمینه مساعدی برای شروع و یا شدت یافتن اختلالات مربوط به سلامتی در آنها فراهم می گردد. متأسفانه تاکنون در کشور، فعالیت چشم گیر و قابل توجهی که بتواند مبنایی برای ارزیابی نیازهای جامعه زندانیان و خدمات سلامتی باشد انجام نگرفته است (اسماعیلی، ۱۳۸۰). دستگیری، انتقال به کانون و در معرض اتهام جرم قرار گرفتن برای این نوجوانان استرس فراوانی ایجاد می کند. گذرازی این دوران پر استرس و بازگشت به شرایط روانی عادی مستلزم کنار آمدن با این شرایط و تاب آوری این نوجوانان است. از جمله عواملی که باعث سازگاری هر چه بیشتر آدمی با نیازها و تهدیدات زندگی می گردد، تاب آوری است که جایگاه ویژه ای در حوزه روانشناسی رشد^۲، خانواده و بهداشت روانی دارد، به طوری که هر روز بر شمار پژوهش های مرتبط با این سازه افزوده می شود (والر^۳، ۲۰۰۱).

¹ Kaplan

² Developmental psychology

³ Waller

تاب آوری از جمله عواملی است که ممکن است به نوجوانان بزهکار ساکن در کانون اصلاح و تربیت کمک کند تا شرایط استرس زای پیش روی خود را تعدیل کنند.

با توجه به اهمیت بحث تاب آوری در جامعه نوجوانان کانون شناسایی عواملی که سبب افزایش این عامل در این نوجوانان می شود بسیار حائز اهمیت است. با توجه به سابقه ی پژوهش در جوامع تحت استرس، دو عامل حمایت اجتماعی و شیوه های مقابله ای دو متغیری هستند که می توانند بر تاب آوری تأثیر بگذارند. ما در پژوهش حاضر قصد داریم تا رابطه بین حمایت اجتماعی و سبک های مقابله ای با تاب آوری را در نوجوانان کانون اصلاح و تربیت و نوجوانان عادی مشخص کنیم.

۳-۱ اهمیت و ضرورت

کودکان و نوجوانان، سرمایه های بنیادین هر جامعه ای هستند و بقای هر جامعه و وضع آن بیش از هر چیز به کودکان و نوجوانان آن بستگی دارد. جامعه ای که به منابع انسانی^۱ خود بها ندهد، به همان اندازه متحمل خسارت ناشی از این غفلت خواهد شد. از مهمترین عواقب سوئی که در کمین چنین جامعه ای می باشد، پیدایش پدیده بزهکاری، ناسازگاری^۲ و کژمداری نوجوانان است (عباسچی، ۱۳۸۰).

امروزه نوجوانان با سطوح سرسام آوری از فقر، خشونت اجتماعی و تبعیض^۳ روبرو می شوند که همه آنها با کاهش عزت نفس، سازگاری کمتر و افزایش میزان آسیب های روانی چون اضطراب^۴، پریشانی^۵ و مشکلات رفتاری همراه است (چاتمن، ۲۰۰۶).

¹ Human resources

² maladjustment

³ discrimination

⁴ anxiety

⁵ perturbation